

Király László

Vallomások Zaláról

„Dombok és erdők gyönyörű földje...
szomorú fiad íme, most köszönt.”
(Csordás János: *A szülőföld lelke*)

Magam is elcsodálkoztam, amikor nemrégiben összeírtam zalai vonatkozású zeneműveimet. Csúpan a címek felsorolása megtöltött egy gépelt oldalt. Azon még inkább meglepődtem, hogy ezen alkotások kb. egyharmada a mai napig még nem szólalt meg, holott vannak köztük több mint tíz éves darabok is. Az okok felderítése nem az én feladatom. Egy biztos: ez a kis „zalai zeneirodalom” nem tudatos, tervszerű tevékenység során jött létre. Ez kiderül a művek keletkezési évéből, melyek meglehetősen nagy „szórást” mutatnak.

Nem szeretném az olvasót untatni olyan művek részletes leírásával, melyeket sosem hallott. Az alaposabb ismertetést azon művek bemutatására szánom, melyeket – elvileg – a Bartók-rádió *Ars Nova* című, új zenéket sugárzó műsorában hallhatott az, aki rendszeresen rádiózik.

Fiatal emberként – őszintén szólva – zeneszerzői szempontból a népzene nem nagyon érdekelt. Úgy gondoltam, hogy ennek a műfajnak a komolyzenében való felhasználása a 20. század első felében már megtörtént, olyan klasszikus mesterek által, mint Bartók, Kodály, Sztravinszkij, Prokofjev, De Falla, stb. Ám a 70-es években a Varsói Őszökön hallott lengyel neo-folklorista zeneszerzők (Zygmunt Krauze, Wojciech Kilar, Henryk M. Górecki) nyomán magam is érdeklődni kezdtem a folklór új módon való felhasználása iránt. Így született meg 1977-ben a *Zalai bokréta* című zenekari darabom. A műről Kroó Györgynek az *Élet és irodalom* 1979. augusztus 11-i számában megjelent kritikájából idézek: „A Zalai bokréta más nyomokon indul el, a lengyelek által kezdeményezett népdalfeldolgozások útján. Minden hang a folklórból származik (a felhasznált dalok Vajda József *A zalai zöld erdőben* című gyűjteményéből valók), s a népdal a megmunkálás révén plakátszerűen felnagyítva, ha tetszik: zenei állóképként jelenik meg a nagyzenekari apparátuson. Az eljárás néhány eszköze: a dallamhangok akkordba sűrítése, a dallamsorok egyidejűsítése, a pedálhangok és a kánonok technikája.”

E mű rádiós elfogadása után kért fel Kocsár Miklós, a Magyar Rádió népzenei rovatának akkori vezetője, hogy készítsek számukra hagyományos, kísérettel ellátott népdalfeldolgozásokat. A feladatot örömmel vállaltam és az első ilyen jellegű munkám – természetesen – a *Zalai népdalok* címet viselte. Az anyagot szintén Vajda József gyűjteményéből válogattam. Az énekhangra, klarinétra és cimbalomra készült feldolgozásból különösen kedves volt számomra az „Ej, szegény vagyok rózsám...” kezdetű, mely népdal valószínűleg csak Zala megyében ismert. A klasszikus népdalfeldolgozások – nem politikai, hanem esztétikai okokból történt – betiltása (2007) óta ez a ciklus, a többi feldolgozással együtt, nem hallható a rádióban. De 1979-2007 között sokszor találkozhattak vele a népzene műsorok kedvelői.

Színén a lengyel új-folklór irányzat hatására készült 1979-ben a *Lassú és friss – Pálóczi-Horváth Ádám emlékére* című zenekari mű. Dallamanyagát az *Ő – és új, mintegy ötöd felszáz énekek* című gyűjteményből válogattam, melyet a szerző petrikeresztúri tartózkodása idején írt össze, s amely az első ilyen jellegű magyarországi dalgyűjtemény. Az első tétel formája tulajdonképpen másolata H. M. Górecki világhírűvé vált III. szimfóniája 1. tételének: egy lassú, monoton dallam kánonná alakul a vonóskaron, majd a csúcspontra érkezés után egy melankolikus melódia szólal meg a fúvósokon

(„Az én nehéz bánatomon, aki segíthet.....”) Ezután ismét a vonóskaron csendül fel a sokszólamú kánon és lassan lebomlik, egyszólamúvá válik. A második („friss”) tétel Wojciech Kilar „Kzesany” (Kőpattintó tánc) című zenekari darabjának szilaj, vad ritmusát idézi fel, mely alatt végig dübörögnek a különböző hangmagasságú tom-tomok. A kis rondó formájú tétel második epizódjaként hangzik el a közismert régi magyar dal: „Erdőkön, mezőkön járó.....” Ez a mű is éveken át szerepelt a rádióműsorban. A Magyar Rádió szimfonikus zenekarát Medvecký Ádám vezényli a felvételen.

Ezután néhány év szünet következett, majd 1984-ben családomtól ajándékba kaptam a *Visszhang* című zalai antológiát, ami azért is érintett pozitívan, mert addig – őszintén szólva – azt sem tudtam, hogy létezik zalai költészet.... Nagy izgalommal kezdtem forgatni a kötetet és hamarosan összeállt belőle egy versciklus, melyet 1984 év folyamán meg is zenésítettem. A vegyes kari mű címe: *A szülőföld lelke*. Ekkortól kezdve vált számomra Zalaegerszeg „mitikus” várossá: az elsüllyedt múlt, a gyerekkor „álom- színterévé”.

Mivel ez az egyik olyan kompozícióm, amely viszonylag rendszeresen hallható a Bartók-rádióban, ezért kissé részletesebben írok róla. A hat tételű ciklus szimmetrikus felépítésű. Az első és az utolsó két-két mű költője azonos: Tóth Károly *Elhallgattatni, Metainkarnáció*, ill. Csordás János *A magányos tölgy monológja, A szülőföld lelke*. E versek abban is rímelenek egymásra, hogy a Metainkarnáció egyszólamú női, A magányos tölgy monológja egyszólamú férfikarra íródott. A ciklus középpontjában Kántor János Kurszán *Lovranban egyszer* című lírai verse áll. E kórusmű öt szólamú és a dallamot végig a bariton szólam énekli, alatta basszus „megtámasztással”. Fölötte pedig háromszólamú szövegtelen női kar teremti meg a – a Debussy *Szirének* című művének hangulatával rokonítható – atmoszférát. („...ahová lemerülsz te is, feledhetetlen, ki elröppenő sirály voltál kezemben. Nélküled az óta társtalanul, elveszõn fut partjaihoz a tenger.”)

A lírai és drámai intonációjú tételek között a groteszk is megjelenik a – Pécsi Gabriella *Óra alatti cetli...* című versére írt – női karban. A már-már elénekelhetetlenül zsúfolt diszsonanciákból álló mű poénje, amely szinte a költőnő életművének egyik emblémája lett: „szia, pécsigabiga”.

A számomra legmegrendítőbb két vers: a zárótételekként szolgáló *A magányos tölgy monológja* és a zalai táj iránti szeretet és hűség egyik legcsodálatosabb megnyilvánulása *A szülőföld lelke* című vers, melyet hatszólamú kórus énekel. Ennek utolsó soraival zárom ismertetőmet: „Mert ez a föld mégis csak a virágok földje, férfiarcú, lányarcú virágok földje. Hajtson dús lombot rajta a mosoly”.

Nem sokkal ezután készült a *Két dunántúli tájkép* című rövid kórusmű (1986), mely Keresztury Dezső *Füred* és Sinka István *Május végén Zalában* című versére íródott. Ez utóbbi vers megzenésítésekor használtam először ún. „idézet-technikát”, amikor annál a szövegrésznél, hogy „itt ballagott át a falun a tehénpatájú faun”, a férfikaron megszólal egy dallamtöredék Debussy *Egy faun délutánja* című zenekari darabjából. E két kórusműben igyekeztem zenémmel visszaadni a balatoni táj, illetve a zalai aprófalvak hangulatát. E kompozíció hét év várakozás után az 1993-as budapesti Mini Fesztiválon került bemutatásra a Debreceni Kodály Kórus előadásában, Kamp Salamon vezényletével. A hangversenyt a Magyar Televízió is rögzítette és egy alkalommal sugározta is. A Rádió lektorátusa elfogadta a művet tartósított felvétellel, de ez azóta sem valósult meg. Viszont a kotta megjelent összegyűjtött vegyes karaim gyűjteményében.

Négy évi szünet után írtam meg a *Zalatáj* című zenekari szvitemet. Ekkor már évek óta terveztem egy Zalai szimfóniát. A döntő impulzust egy szomorú esemény, édesapám 1989-ben bekövetkezett halála adta. Ő 1948 tavaszán került Zalaegerszegre: az Amerikába disszidált kántor helyét töltötte be. Ugyanez év őszén volt a Mária-kongresszus, melynek himnuszát neki volt szerencséje megírni, *Dombos Zala* címmel. (Ez a mai napig elhangzik időnként a zalaegerszegi Mária Magdolna templomban: egyházi népénekké vált. Zalai papok által Erdélybe is átkerült és ismert lett. A 90-es évek végén pedig zalai asszonyok egy csoportja Esztergomban énekelte Mindszenty bíboros sírjánál, de már nem tudták, hogy ki a szerzője.)

1990 tavaszán kezdtem el írni a szvitet, melynek első tétele ezt a címet viseli: „Hallottad-e hírért Zalaegerszegnek?” (E mű rádió bemutatójakor mondta Hollós Máté, a Magyar Zeneszerzők Egyesületének Elnöke: ”Király Lászlónak elévülhetetlen érdemei vannak a dél-zalai város komoly zenébe való bevezetése terén.”) A nyitótétel lényegében egy szabad fantázia a közismert népdalra. Alapos elemzés kimutathatja, hogy a tétel zenei anyagának szinte minden dallamfordulata levezethető a „főtéma” hangközeiből.

A második tétel variációsorozat az egerszegi húsvéti határjárás közismert *Sáncregiment* kezdetű szokásdallamára, amely egyedülálló az országban. (*A Magyar Népzene Tára II. Jeles napok* című kötetben is szerepel a dallam, mint „zalaicum”.)

A 3. és 4. tétel id. Király László emlékére íródott. A 3. címe: Dús András juhász volt, édesapám Sinka István versére írt kórusművének feldolgozása. Elégia ez, melynek megírásával elvégeztem a „gyász-munkát”, feldolgoztam a veszteség okozta fájdalmat.

Az utolsó tétel viszont a *Dombos Zala zengő dala* című Mária-himnusz parafrázisa, melynek diadalmas befejezése csendíti ki a művet: ”...ha szenved is, nem lesz többé e nép árva.”

A fenti részletes ismertetést az indokolja, hogy ez a kompozíció – hasonlóan *A szülőföld lelke* című kórusciklushoz – tartósított felvételnél létezik a Magyar Rádió hangarchívumában és időnként megszólal a Bartók-adó éjszakai kortárszenei műsorában. A Szombathelyi Szimfonikus Zenekart Antal Mátyás vezényli.

Öt év telt el, amíg ismét zalai vonatkozású mű született: *A Nyolc haiku* Kántor János Kurszán és a nemrég elhunyt Szoliva János verseire. Ekkor már évek óta új-tonális stílusban komponáltam, ám ebben a darabomban „visszaléptem” a weberni –schöembergi 12 fokúság irányába és érvényesülnek a darabban Kurtág György, valamint Pierre Boulez egyes zenei gesztusai is. Ezt a stílusválasztást a versek indokolták : A rendkívül rövid, néhány szavas költemények elsősorban Webern és Kurtág néhány másodperces alkotásait juttatták eszembe. Ez a kompozíció volt egyik utolsó rádiófelvétel. Az előadók: Horváth Mária és a Componensemble Serei Zsolt vezényletével. (A Magyar Rádió évek óta nem vesz fel új magyar zenét. Csak remélni lehet, hogy ez a helyzet a jövőben megváltozik.)

Három év múlva került a kezembe a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár gondozásában megjelent *Egerszegi múzsa* című kötet, amely elindította azt a „lavinát”, melynek eredményeképpen 1998-2002 között megszületett az *Egerszegi daloskönyv* I-II., majd 2006-9 között a III.-IV. kötete. Az első két kötet dalai mezzoszoprán és tenorhangra, a III.-IV.-é altra és baritonra íródtak, zongorakísérettel. A két első kötet bemutatója a zalaegerszegi Városi Hangverseny-és Kiállítóteremben volt 2001-ben ill. 2006-ban Megyesi-Schwarz Lucia, Mukk József és Eckhardt Gábor, ill. Sáfár Orsolya, Szappanos Tibor és Mali Emese előadásában. Az első kötet megszólalt a Magyar Rádió 6-os stúdiójában is, ez a felvétel később adásba került. A második kötetet felvette a zalaegerszegi Városi Televízió, de nem tudok róla, hogy a hangverseny adásba került volna. Az *Egerszegi daloskönyv* I.-II. kötete megjelent nyomtatásban a Millecentenáriumi Közalapítvány támogatásával. Tudomásom szerint a város könyvtáraiban és a Zeneiskolában hozzáférhetők. A III.-IV. kötetből mindössze 2-3 ciklus szólalt meg 2011-ben szerzői estemen a Jogvédő Hivatal kamaratermében Kondákor Gyöngyi, ill. 2014-ben a Fészek-klubban Pécsi Gabriella verseire.

2001-ben kért fel a Magyar Rádió, hogy a *Magyar hangtájak* című sorozatához készítsek egy művet. A „soundscape” angol kifejezés magyar fordításával jelölt műfaj lényegében átmenet a hangjáték és a zene között. Tehát zenei szempontból inkább rádiójáték, ez utóbbi felől nézve pedig inkább zene, mivel konkrét cselekménye nincs. Talán nem is kellene leírnom, melyik tájat választottam.... Az *Álomképek Zaláról* című elektronikus alkotás lényegében összefoglalása addigi munkásságomnak. Szerepelnek benne ugyanis saját korábbi műveim, illetve népzenei feldolgozásaim, elektronikus kompozícióim részletei, de más szerzők zeneművei is (Mahler, Gyulai Gaál János). Ezen kívül versrészletek: Keresztury Dezső, Pardi Anna műveiből Gábor Miklós, Ruttkai Éva és Keresztury Dezső előadásában. Az egész mű formai felépítését a négy évszak egymásutánisága határozza meg.

Ezt a darabot a Magyar Rádió néhány alkalommal sugározta és belső kiadványként hanglemezen is megjelentette, ám kereskedelmi forgalomban nem kapható.

Különösen alakult *Missa Zalaegerszegensis* című, vegyes karra és orgonára íródott művem sorsa. A 2002-ben készült alkotás 2003-ban bemutatóként megszólalt a zalaegerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben, a férfikkal kiegészített Canterina kórus előadásában, Paál Enikő vezényletével. (A Göcsej Televízió felvételt készített róla.) Ezután tíz év csend következett, annak ellenére, hogy a mű kottája 2008-ban megjelent nyomtatásban. A latin liturgia hagyományos szövegére készült, egyházi célra is használható misére máig Magyarországon senki nem tartott igényt. Ám 2013-ban a brüsszeli St. Michel Katedrális – a belga királyok koronázó templomának – zenei vezetése úgy döntött, hogy az Egerszegi Misével ünnepli meg a templom védőszentjének névnapját. Ezt az ünnepi nagymisét szeptember 29-én 10 órakor tartották meg, amikor is a Szent Mihály lovagrend középkori jelmezbe öltözött tagjainak be- és kivonulása, harsonázása között a szülővárosomnak szánt mise itt szólalt meg.

A következő alkalommal még decemberben három alkalommal hangzott el a mise az EU fővárosában. Ezúttal a Brüsszeli Konzervatórium kórusának előadásában, Charles Michiels vezényletével, mégpedig héber nyelvű zsoltárkantátámmal együtt: a Zsidó Világi Közösségi Központban, (Centre Communautaire Laïc Juif) egy anglikán templomban, és a Brüsszeli Parlamentben. Érdekessége ezeknek a koncerteknek, hogy a kórusban énekelt egy egerszegi lány is, aki a mű konferálásakor „meglepő” módon hibátlanul ejtette ki a – belgák által kimondhatatlan – város nevét....

A többi zalai vonatkozású darabomról – mivel még nem szólaltak meg – nem kívánok írni. Csupán a történeti hűség kedvéért sorolom fel ezeket: *Vallomások Zaláról* – mezzoszoprán, tenorhangra és kamarazenekarra (2003), *Hálaének Zalának* – nyitány (2004), *Zalai számvetés* – dal Bécs Ernő versére, bariton szólóra és zenekarra (2004), *Göcseji legenda*, kantáta vegyeskarra és zenekarra, Pécsi Gabriella versére (2009), *Madaras mese* női, vagy leánykarra és vonószenekarra Pécsi Gabriella versére (2011).

Hogy ez a kis „zalai zeneirodalom” – amelynek alkotói folyamata immár lezárult – a jövőben részévé válik-e a zalai hangversenyéletnek, nem tudhatom. A művek mindenesetre elkészültek.

Enteriőr Hadnagy György és H. Póka Emőke kiállításáról

